

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Talen van liefde

B. Luiten ■

In dit nummer

Kerkelijk leven - B. Luiten Talen van liefde	413
Meditatief - J.B. de Rijke De woestijn in - met de kerk	416
Wandelen met God - B. Luiten Gods onvoorwaardelijke liefde	417
Achtergronden - G.J.C. Veenstra Bidden voor het debat over schepping en evolutie	419
Samenleving - S. Kennedy-Doornbos Kredietcrisis, vergrijzing en (christelijk-sociale) politiek	423
Lied van de week - A. de Heer Liedboek 194 'Dag zo bitter en zo goed'	426
Meegelezen - T. Groenveld Eenzaamheid	427
Gedicht Christus gaat naar de hof	428
Uit de kerken, Persberichten	

'...want de Geest spreekt alle talen en doet ons elkaar verstaan.'

Geloof is middel

Niets is belangrijker dan het geloof in de enige, ware God en in Jezus Christus die Hij gezonden heeft tot onze verlossing.

Zonder twijfel is dat *waar* en alle aandacht waard in deze tijd in deze wereld.

Toch is het in een ander opzicht ook *niet waar*. God zelf namelijk is belangrijker dan ons geloof in Hem. Soms kan het belangrijk zijn dat laatste te benadrukken. Om te voorkomen dat we altijd maar over ons geloof praten. Als het erop aankomt, is het geloof '*slechts het middel* waarmee wij Christus, onze gerechtigheid, omhelzen.' Zo belijden wij in NGB art.22.

'Het geloof is *het middel* dat ons met Hem in de gemeenschap van al zijn schatten en gaven verbonden houdt', zo staat er.

Het middel dus. Niet *een* middel maar *het* middel, want een andere mogelijkheid om met God verbonden te zijn bestaat niet.

En toch *slechts* het middel. Want het gaat om God zelf, om Hem te ontmoeten en om Jezus te omhelzen. Een voorbeeld kan hierbij helpen. Stel ik heb een vriend in Amsterdam. En ik heb ook een auto om daar te komen. Krijg ik op huisbezoek de vraag: 'Kom je vaak bij je vriend?' Reageer ik met: 'Mijn auto kan heel hard'. Vervolgens kan ik mij uitputten in de kwaliteiten van de auto. Ook dat ik erover nadenk hem te laten ombouwen van benzine naar gas. Maar intussen geef

ik geen antwoord. Dus wordt de vraag mij nogmaals gesteld: 'Is je vriend belangrijk voor je, en hoe dan?' Reageer ik met de drukte op de wegen, praat ik over al die andere auto's die of te snel of te langzaam rijden. En intussen geef ik weer geen antwoord. Ik blijf maar praten over het middel om er te komen. Terwijl de vraagsteller wil weten hoe het is tussen mijn vriend en mij. Want mijn vriend is ook zijn vriend.

Op die manier is het geloof, hoe onmisbaar ook, slechts het middel. We kunnen er huisbezoeken en artikelen mee vullen. Terwijl de vraag waar alles om draait is: *brengt het middel je ook bij het doel?* Hoe is de ontmoeting tussen God en jou? Hoe is het om Jezus te omhelzen en door Hem omhelsd te worden? Wat doet dat met je? Welke invloed heeft dat in je leven? Hoe verander je daardoor? Heel persoonlijk maar niet individueel. Want de vraag is ook: hoe weten de mensen om je heen hiervan? Hoe laat je hen hierin delen? Enz, enz.

Vanuit het doel kunnen wij spreken over een sterk geloof, ook al is het nog zwak en staat het nog in de kinderschoenen. Het geheim is, dat wij Hem omhelzen die sterk is. Met geloof als een mosterdzaad kun je bergen verzetten. Niet dat jij dat kunt, maar je omhelst Hem die het kan. Als je het zo bedoelt, kun je ook zeggen dat je geloof veel steun biedt. Want al is je geloofsleven soms als een scheepje op een woeste zee, kwetsbaar en vol vragen, met Jezus aan boord zul je niet vergaan en in Hem ontvang je de veilige haven.

Het middel is verschillend

De kerk ontstaat doordat wij allen samen en heel persoonlijk Jezus Christus omhelzen.

Daarin is veel gemeenschappelijks: ieder die gelooft, ontvangt het leven in Jezus en wordt vervuld met zijn Geest. Tegelijk zit in omhelzen veel persoonlijks, dat voor ieder verschillend is. Ieder omhelst op zijn of haar manier. Binnen een vitale kerk is aandacht en waardering voor zowel het ene als het andere. Vandaag hebben we reden om vooral op dat laatste in te gaan (zie mijn bijdrage van vorige week).

Het punt is: als tien mensen Jezus Christus in waarheid omhelzen, doen ze dat toch allemaal anders. Dat is zo, en daar is niets mis mee. Want omhelzen is relationeel, het is niet alleen vasthouden aan, maar ook jezelf geven in liefde. Ieder mens is anders en geeft zich anders, ook al geven wij ons in geloof aan Eén en dezelfde.

Let maar op bijv. bij de viering van het Avondmaal. Mensen komen daar met een uitdrukking van diepe ontroering, anderen voelen zich feestelijk. De één kijkt geconcentreerd of heeft z'n ogen dicht, de ander blikt vrolijk om zich heen. De één wil graag Ps. 22 zingen, over het lijden van de Heer en zijn verlatenheid. De ander zingt liever over liefde, vreugde en duizendmaal dank. De één zit liever aan tafel, als uiting van rust en eerbied, de ander wordt meer blij van een lopende viering, zonder herhalingen aan verschillende tafels. De één voelt zich meer thuis bij de vertrouwde vorm, de ander is meer voor variatie. Enz, enz.

Dat gebeurt allemaal, dat kan en dat mag. Dat hoeft ook helemaal geen spanning te geven zolang we zien, dat we samen, hoe verschillend ook, de enige verlosser Jezus omhelzen!

Soms vraag ik me af, of ieder dat nog wel ziet. Er was een ouderling die tijdens het brengen van eer aan God zijn

hand in de lucht stak. Prompt vielen sommigen daarover, ze ervoeren het als ongepast, zelfs als een provocatie. Anderen dreven de spot ermee: 'hij moest even lampen aandraaien'. Door deze reacties wordt zichtbaar, hoe bij mensen het middel zo voorop kan staan, dat ze in elkaar het doel niet meer herkennen. Dit kan ernstige vormen aannemen.

Spraakverwarring

Zo'n twaalf jaar geleden schreef Gary Chapman zijn boekje 'De 5 talen van de liefde'. Inmiddels is het vele malen herdrukt en prijkt het op de literatuurlijst van vrijwel elke *marriage course*. Want het blijkt voor velen verrassend en ontdekkend te zijn, zelfs na een huwelijk van al vele jaren.

Want waar gaat het over? Over hoe mensen elkaar kunnen misverstaan doordat ze hun liefde uiten op een verschillende manier. *In een andere taal*. Een man kan bijv. hard werken om zijn vrouw en kinderen te onderhouden. Daarbij maakt hij geregeld overuren om hen iets extra's te kunnen bieden. Veel van zijn liefde investeert hij daarin, het is zijn taal. Intussen denkt zijn vrouw: 'wat is hij toch weinig thuis'. Ze voelt zich vergeten, zelfs verwaarloosd. Haar liefdestaal is samen op de bank zitten. Daar stelt zij zich op in, ze zorgt dat de kamer 's avonds gezellig is, maar als hij thuis komt is hij te moe om dat te zien. Zolang man en vrouw dit niet van elkaar doorhebben, kan de spanning oplopen. Beiden voelen zich miskend, wat vreet aan hun relatie. Er zijn echtscheidingen uit ontstaan.

ieder omhelst op zijn of haar manier

Voor zulke mensen is het verrassend te leren over verschillende talen van de liefde. Om vervolgens te ervaren hoe wolken voor de zon verdwijnen als je de taal van de ander leert verstaan! Ineens kan iemand ontvangen wat de ander geeft! Stel je voor, soms na meer dan 25 jaar spraakverwarring...

Chapman onderscheidt vijf talen. De man die zo hard werkte, wilde graag waardering ontvangen. Positieve woorden zijn belangrijk, dat is de eerste taal. Zijn vrouw wilde echter persoonlijke aandacht, in momenten van ongestoord samenzijn. Taal nummer twee. Een derde is niet zo spraakzaam maar neemt geregeld cadeautjes mee, bloemen en zo. Dat is de derde taal. De vierde taal is dienen, de vijfde lichamelijk contact. Als je dat zo leest, lijkt het allemaal heel logisch en eenvoudig, een kind kan het verzinnen. Maar de clou is, ook al weet je dit allemaal, *dat je je inspant om te ontdekken welke liefdestaal de ander spreekt!* Anders zit je eenzaam op je eigen golfengete en vang je niet op wat een ander uitstraalt.

Chapman heeft er huwelijken mee gered. Zou hij ons ook in de gemeente verder kunnen helpen? Ik denk het wel. Vorige week citeerde ik collega Van der Sloot. Publiek stelde hij de vraag hoe het onder ons gesteld is met de liefde. Tegelijk gaf hij 'vernieuwers' de schuld van allerlei spanningen. Een duidelijk blijkt dat hij hun liefdestaal niet verstaat.

Liefde in verschillende talen

Chapman heeft zijn boekje geschreven voor de liefde na de bruiloft. Allerlei echtgenoten met hun talen brengt hij in beeld. Het was niet zijn bedoeling te schrijven over de liefde in de gemeente. Toch is het frappant te zien, hoe daar soortgelijke situaties zich voordoen. Ergens ook wel logisch, je komt daar dezelfde mensen tegen.

1. Daar zijn ijverige mensen, die alles lezen en goed op de hoogte zijn. Ze weten hoe de inrichting van het kerkelijk leven onderbouwd is met degelijke argumenten. Ze tonen hun liefde tot God door daar zuinig op te zijn.

2. Anderen bezien de kerk vanuit haar betekenis voor vandaag. Voor hen is belangrijk of er verbondenheid en werfkracht is. Ze tonen hun liefde tot God door zich in te zetten voor een laagdrempelige en gastvrije gemeente.

3. Er zijn er ook die niet zo op de voorgrond treden, maar intussen hartelijk meeleven. Je komt ze overal tegen op hun rustige, bescheiden manier. God hoort hun liefde in hun gebeden. Hij ziet ook hoe ze meedoen met elke verhoging van de VVB.

4. Weer anderen willen graag helpen en dienen. Hun leven en hun energie geven ze aan God en zo aan hun naaste. Ze kunnen daarin ontwapenend en aanstekelijk zijn.

5. Tenslotte zijn er ook in de gemeente mensen, die vooral uitgaan van hun gevoel. Ze reageren op contact, op sfeer, op alles waarin liefde tastbaar wordt. Als ze God prijzen, willen ze staan, bewegen, hun handen opheffen. Dat zijn zomaar vijf talen. Verschillende talen, maar wel van dezelfde liefde...

Elkaar leren verstaan

Het domste wat een kerkenraad kan doen, is hierin partij kiezen. Door voorkeur uit te spreken voor een van de vijf talen.

Toch kan dat gemakkelijk gebeuren. Wat wie zitten er in de kerkenraad? Meestal mensen van de eerste en de tweede taal. Die van de derde en vierde zijn vaak geen leiders, die van de vijfde geen vergadermensen.

Daar komt bij, dat er tussen de eerste en de tweede taal veel potentiële spanning zit. De behouders en de vernieuwers kunnen elkaar handen vol werk geven. Daardoor kunnen ze samen de indruk wekken dat je vooral gewaardeerd wordt als je goed kunt argumenteren. De Babylonische spraakverwarring verbleekt erbij...

Terwijl de oplossing even simpel als verrassend is: *leer elkaar verstaan!* Hoor de ander zeggen, hoeveel hij of zij

van God houdt! Dan kun je ontvangen wat die ander geeft. Je zult hem en haar erom waarderen.

Er zijn verschillende talen van liefde, maar als die liefde gevoed wordt door de Geest van God omhelzen we dezelfde Verlosser.

*...want de Geest spreekt alle talen
en doet ons elkaar verstaan.*

Gezang 167:1

verschillende talen, maar wel van dezelfde liefde...

Grenzen doorbreken

Een kerkenraad die wijs is, laat zich door al die talen niet in verwarring brengen. Hij laat zich ook niet door een of twee talen gezeggen. Integendeel, hij zal alles eraan doen om aan spraakverwarring in de gemeente een einde te maken.

Hoe? Door mensen van verschillende talen met elkaar in contact te brengen. Door hen samen aan het werk te zetten. Door hen te leren luisteren naar elkaar. Dat is de manier om boven miskenning, wantrouwen en groepsvorming uit te komen.

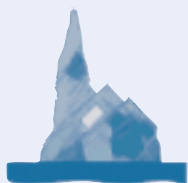
Het is nu tijd dat kerkenraden hierin leiding gaan geven. Want het zit in de lucht dat mensen steeds meer afstemmen op zichzelf. Dat ze anderen niet meer horen en slechter verstaan. Dat ze daar ook niet meer de moeite voor nemen. Blokvorming is al aanwijsbaar: mensen zoeken vooral contact met anderen van hun eigen taal en verafschuwen alles wat anders klinkt.

Zij die geroepen zijn om leiding te geven, moeten nu doen waartoe ze geroepen zijn. En daarbij allereerst toezien op zichzelf. Om niet toe te geven aan hun neiging om vooral hun eigen taal te versterken. Dan kunnen ze grenzen doorbreken.

*'t Werk van God is niet te keren
omdat Hij erover waakt
en de Geest doorbreekt de grenzen
die door mensen zijn gemaakt.*

Gezang 167:2

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

uit de kerken

Ten Boer i.c.m. Zuidwolde (Gr.) - beroepen: A.A.J. de Boer te Ureterp
Leerdam - beroepen: kandidaat G.P. Hommes te Wageningen.
Groningen-Noord - beroepen: A. van Houdt te Vlaardingen

Veenendaal-Oost - bedankt voor beroep: E.J. Oostland te Ommen

Oldehove - beroep aangenomen: J.T. Rozemuller te Zwartsluis

Hattem - nieuw adres: ds. R.H. Knigge, Galenshoeve 1, 8052 AV Hattem.
Tel. 038-4448899 (werkkamer)

De woestijn in - met de kerk

De vrouw zelf vluchtte naar de woestijn.

Opb. 12:6

J.B. de Rijke ■

Dromen over de kerk. Er wordt links en rechts wat afgedroomd. Is tegenover de droom van een kerk het beeld van de kerk in de woestijn een nachtmerrie?

Al bladerend in de Bijbel zijn de beelden van de woestijn heel divers. Israël moest er doorheen naar het beloofde land. Het ontmoette er God en ontving zijn liefdesklaring. Johannes riep daar de mensen weg uit het godsdienstig centrum Jeruzalem. Terug naar God. Jezus vastte en bad er om zo en daar op Satans verzoeken te stuiten. En nu is juist die plek van onherbergzaamheid de plaats waar God zijn kerk herbergt. Dat lijkt even verwarrend. Maar de rode draad door al die eerdere bijbelse woestijnervaringen is dat de woestijn als geen ander de plek is waar je helemaal op God bent aangewezen.

Voor Israël en de Here Jezus waren die woestijnen ook echt woestijnen. Herkenbaar, aanwijsbaar tot op de huidige dag. Het lijkt even wat vreemd als in Openbaring 12 de vrouw, de kerk, wordt gesitueerd in de woestijn. Maar dat geeft me dus wel een bril om doorheen te kijken om de plek waar de kerk vandaag is te kunnen herkennen. De woestijn is blijkbaar gewoon deze wereld waarover de kerk is verspreid. Plek waar je je ontheemd voelt, zou moeten voelen. Het is en blijft immers een woestijn. Plek waar God je een voorlopig thuis geeft. Waar Hij zijn kerk verzamelt en haar zijn liefde verklaart.

Dromen van een kerk roept bij mij beelden op van een ideaal. Een ideaal in een werkelijkheid waar ik een stem hoor zeggen 'Yes, we can!' Die stem zegt mij dat dromen geen bedrog hoeven zijn als ik me maar inzet. Maar dan word ik dus teruggeworpen op mijzelf. En hoe verhoudt zich dat 'teruggeworpen op mijzelf' met het 'aangewezen zijn op God'? In mijn droom speelt de kerk een belangrijke rol in de samenleving. Een kerk die laat merken dat zij er is. Maar hoe verhoudt zich dat tot de eigenaar van die kerk, Jezus Christus die nederig zijn gang ging en elke reclame zo'n beetje meed?

Kerk in de woestijn. Op God aangewezen. Door God in veiligheid gebracht. Ook als plek om tot rust te komen met het oog op de bedreigingen. Dit is duidelijk: de kerk die niet heel nadrukkelijk God ontmoet in zijn Woord vindt geen rust. Oefent zich niet in bidden en vertrouwen. Het volk Israël heeft wat dat betreft het verkeerde voorbeeld gegeven. Jezus het goede. Want toen Satan zijn offensief inzette, was Jezus wel toegeest. En er komt nog een stevig offensief. Met Openbaring 12 is het boek nog niet uit.

Door God verzorgd in de woestijn. De kerk hoeft niet krampachtig alles te organiseren om zich te manifesteren. De kerk die leeft van Gods Woord zal zich biddend door God de weg laten wijzen. Zo laat God zijn licht schijnen. Te makkelijk? Probeer het maar eens!

Want aan u behoort het koningschap, de macht en de majesteit tot in eeuwigheid. Amen.

Ds. Jan Bert de Rijke is predikant van de Gereformeerde Kerk te Krimpen aan den IJssel.

Gods onvoorwaardelijke liefde

wandelen met God

Een nieuw verschil?

Een oude belijdenis!

B. Luiten ■

Hoe mensen reageren

Een preek over Gods uitverkiezing geeft altijd eigenaardige reacties. Ze bewegen zich tussen twee uitersten. Aan de ene kant zijn daar degenen, die voelen dat de diepste snaren van hun geloof worden aangeraakt. Alles wat ze doen en denken gaat hierop terug. Het is vrije gunst waarin God naar hen omziet, Hij is de eerste in hun leven.

Aan de andere kant zijn er gelovigen, die zo diep niet kunnen meegaan. Want dan komen er meer vragen dan antwoorden. Daar worstelen ze mee, daar komen ze niet uit. Ze ontkennen de uitverkiezing niet, maar het is niet hun manier van geloven.

Dat zijn, denk ik, herkenbare reacties. Zolang ik predikant ben, kom ik die al tegen. De één wordt tot tranen toe bewogen, gaat er helemaal in mee, terwijl de ander het niet echt oppakt, al zal het wel waar zijn.

Daarom ben ik blij met een *synoniem* voor 'uitverkiezing', dat in korte tijd bekend is geworden. Tegenwoordig spreken mensen over 'Gods onvoorwaardelijke liefde'. Zelf gebruik ik die woorden ook graag.

Want wat zie ik gebeuren? Die mensen, die met uitverkiezing niet zoveel hadden, hebben ineens dóór waar het over gaat! Ze zaten vast in allerlei vragen, het was allemaal zo theoretisch. Maar dat God hen liefheeft zonder voorwaarden, dat raakt hen recht in het hart! Dat kom je in de hele wereld niet tegen, dit is bijzonder. Het schuift een basis onder het bestaan. Het geeft een heel nieuwe kijk op God, op de kerk en op jezelf.

Wantrouwen...??

Maar nu gebeurt er iets merkwaardigs. Terwijl deze mensen, die met uitverkiezing niet zoveel hadden, opleven door het horen van onvoorwaardelijke liefde, knappen anderen daarop af. En dat komt juist voor onder diegenen die door de uitverkiezing zo diep geraakt werden! Ze zingen van harte 'alle roem is uitgesloten' (Gez. 140), maar als ik het heb over Gods onvoorwaardelijke liefde wordt dat niet door ieder in dank afgenomen. Het roept *wantrouwen* wakker. Want 'onvoorwaardelijk', dat bestaat niet! Er zijn altijd beloften én eisen. Dat hebben we steeds zo

geleerd. 'Onvoorwaardelijke liefde', waar staat dat in de belijdenis? Is dat wel gereformeerd? Weer wat nieuws waar we niet op zitten te wachten...

Zo ongeveer vang ik dat op.

Hetgeen de vraag doet opkomen: verstaan we wel wat we geloven en belijden?

Eerste liefde

Een sprekend woord hierover vinden wij in 1Joh. 4:10: 'Het wezenlijke van de liefde is niet dat wij God hebben liefgehad, maar dat Hij ons heeft liefgehad en zijn Zoon heeft gezonden om verzoening te brengen voor onze zonden.'

Daar staat het. God heeft niet gewacht op ons, tot op een moment dat wij aan enige voorwaarde zouden voldoen. Nee, zijn liefde is *eerste* liefde. Het is liefde die *begint*, die een weg baant, die mensen zoekt die nog vijandig zijn. Als hieraan *voorwaarden* verbonden zouden zijn geweest, hoe gering ook, zouden wij nooit zijn terug gevonden. Laat dat heel duidelijk zijn.

En zo staat dat ook in onze belijdenis. Ik denk met name aan de Dordtse Leerregels. In hoofdstuk 1 wordt beleden, dat God ons niet heeft uitverkoren omdat Hij in ons enige goede eigenschap zag 'die als voorwaarde in de mens aanwezig moest zijn' (art. 9). Integendeel, zo staat er, Hij had ons lief *opdat* Hij daardoor goede eigenschappen in ons zou bewerken. Dus geen voorwaarde of eis, maar gevolg, resultaat, doel.

Aan het eind van hoofdstuk 1, bij de weerlegging van de dwalingen, komt dat terug.

Weerlegging 4 verwerpt de gedachte, dat de mens aan voorwaarden moest voldoen om Gods eeuwige liefde te ontvangen. Die dwaling lijkt bedenkelijk veel op die van *Pelagius*, zo staat er, en is in strijd met de leer van de apostel, die schrijft: 'wij waren van nature kinderen des toorns - God echter, die rijk is aan erbarming, heeft, om zijn grote liefde, waarmee Hij ons heeft liefgehad, ons, hoewel wij dood waren door de overtredingen, mee levend gemaakt met Christus - door genade zijt gij behouden.' Dat is een hele volzin, maar daar staat wel precies dat Gods uitverkiezing zijn onvoorwaardelijke liefde is. Wij waren dood, toch had Hij ons lief.

Weerlegging 5 verwerpt de constructie, dat God vooraf voorwaarden heeft gesteld waarvan Hij vooraf zag dat eraan voldaan zou worden door hen die uitgekozen zouden worden. Dit is dé remonstrantse dwaling, die in strijd is met heel de Schrift, zo staat er, die ons op tal van plaatsen inscherpt: 'Opdat het verkiezend voornemen van God zou blijven, niet op grond van werken, maar op grond daarvan dat Hij riep.' En met nog meer Schriftbewijs wordt deze dwaling ontmaskerd en afgewezen.

Dus als iemand vraagt of in de belijdenis wordt gesproken over Gods onvoorwaardelijke liefde, is het antwoord ruimschoots te vinden. Het is juist een ernstige dwaling om daaraan te twijfelen. Dan wordt Gods liefde gekleineerd terwijl de gelovige mens zich verheft. Kennelijk heeft hij aan enige voorwaarde voldaan, waardoor hij Gods liefde zou hebben bewerkt...

Niet 'voor' maar 'door'

Maar hoe zit dat dan met die beloften én eisen van God? Je moet toch luisteren naar zijn geboden en die zorgvuldig in praktijk brengen?

Ja, dat moet je zeker.

Maar dat is geen 'voorwaarde' voor Gods liefde, het hoort bij wat dóór Gods liefde wordt *veroorzaakt* en *bewerkt*.

Hij heeft ons niet verkoren *omdat*, maar *opdat* wij de wet volbrengen, om het met de Dordtse Leerregels te zeggen.

Lees hierbij eens Gal. 3 vanaf vers 15. Daar staat dat God aan Abraham zijn beloften heeft gegeven in de vorm van een testament. Een testament kan niet veranderd worden, ook niet door een wet die er 430 jaren later bij kwam.

Genade blijft genade, eerste liefde blijft eerste liefde, ook al komt de wet erbij. Die wet komt er dus alleen maar bij, ze voegt niet iets toe, maar maakt onze relatie met God concreet. De relatie die teruggaat op *bevrijding*, de wet begint daarmee, de geboden werken die uit.

Echte liefde

Is dit theoretisch? Dat hoop ik niet. In geding is het basale en allesomvattende in het christelijk geloof, dat Gods liefde *teruggaat op zijn welbehagen*. Zijn liefde is geheel uit Hém. Hij heeft lief *omdat* Hij liefheeft, zalige cirkelredenering! Hij heeft lief *wie* Hij liefheeft, alle roem is uitgesloten, 'k roem in zijn vrije gunst (in zijn *vrije liefde*) alleen.

Omdat de basis voor zijn liefde niet in mij ligt, kan ik mij echt geliefd weten. God heeft mij lief niet om wat ik kan, doe of bereik, maar omdat Hij mijn Vader is in Jezus Christus. Zijn liefde kan ik niet verdienen, ik hoef haar ook niet te verdienen. Wie Gods liefde wil bewerken door het doen van goede werken, verkracht de wet (Mat. 7:23). Het is je reinste misbruik.

Maar maakt deze leer de mensen niet zorgeloos en goddeloos? Nee, integendeel, want juist als Gods liefde *echt liefde* blijft (uit zijn hart, in ons hart), brengt zij vruchten voort die ons leven glans geven (Joh. 15:1-17, HC zondag 24).

Liefde die niet eist, maar geeft

Dus meen ik dat het een goede afwisseling in woorden is, om Gods uitverkiezing te benoemen als zijn onvoorwaardelijke liefde. Zéker als dat mensen helpen kan om de hartenklop te horen in een dogma, dat voor hen welhaast versteend leek.

Want wij kunnen niet zonder ónvoorwaardelijke liefde!

Alles, maar dan ook alles, draait daarop.

Een *huwelijk* staat of valt ermee. Aan je echtgenoot mag je allerlei eisen stellen, maar nooit hoeft hij of zij jouw liefde daarmee te verdienen. Want die liefde heb je beloofd, op je trouwdag, voor alle tijden.

Als je van God *kinderen* ontvangt, zul je ze echt liefhebben. Je laat ze dat niet verdienen, daar stel je geen voorwaarden voor, ook al is het opvoeden een hele klus.

Je *naaste* zul je liefhebben als jezelf, zelfs je vijanden! Ook al geven ze stank voor dank.

Bovenal zul je *de Heer* onvoorwaardelijk liefhebben. Je zult Hem geen eisen stellen voor je liefde, zoals voor spoed, gezondheid en een lang leven.

En ook de *gemeente*, die Jezus volgt, zul je onvoorwaardelijk liefhebben. Dat valt niet mee, omdat je zoveel beperktheid in haar tegenkomt. Toch zul je haar zien als de bruid van de Heer en je beste krachten aan haar wijden.

Ooit vroeg Jezus aan Petrus: 'heb je Mij waarlijk lief?' Hij vroeg het 3 keer en liet geen ruimte voor voorwaarden.

Toen Petrus daarop 'ja' zei, mocht hij *vanuit die liefde* de schapen van de Heer gaan weiden (Joh. 21:15-19).

Tot deze liefde, die niet eist maar geeft, zijn wij alleen in staat als we ons hart laten vullen door de Geest van de Heer (Rom. 12:9-11). Jezus stierf voor mensen die Hem miskenden en alleen lieten, ja, die riepen om zijn dood...

Hierin ligt het antwoord op allerlei afstandelijkheid, die wij vandaag ervaren. We zien dat mensen mopperig worden, zich terugtrekken, soms met één been al buiten de gemeente staan. Mensen stellen voorwaarden over hoe het moet gaan, anders haken ze af. Dat doet God dus radicaal anders. *Hij steekt ons aan met zijn eerste liefde*. Wat je ook aan te merken hebt op de kerk van Jezus Christus, het is geen reden om minder van haar te houden. Het bekende 'Jeruzalem, dat ik bemín' (Ps. 122) is geschreven voor alle tijden.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Bidden voor het debat over schepping en evolutie

Het is het Darwinjaar en dat zullen we weten ook. Binnen en buiten de kerk is er veel aandacht voor en niemand kan er om heen. Ook in de kerken is er veel in beweging, het creationisme is ter discussie gesteld en ook intelligent design is 'uit'. Dat brengt naast veel discussie, ook veel verwarring.

G.J.C. Veenstra ■

Voor de één is het een verademing eindelijk te mogen zeggen wat hij altijd al dacht, een ander is in verwarring door de vraagtekens die gezet worden, en een derde ziet hierin een aanval op de betrouwbaarheid van de Schrift of heeft grote zorgen op dit punt. Hoe kun je bidden in deze situatie? Kun je als gemeente wel bidden, of moeten we de storm eerst maar laten uitrazen op dit punt? We kunnen toch niet uit verwarring het bidden nalaten? Hoe kunnen we als christenen, met wellicht verschillende denkbeelden - dat is de realiteit - de eenheid in gebed en getuigenis zoeken? Wat is het geestelijk front?

'Biologie is gevaarlijk'

Toen ik meer dan 20 jaar geleden mijn toenmalige predikant vertelde dat ik (Medische) Biologie ging studeren, reageerde hij met een waarschuwing. Biologie studeren is gevaarlijk, een vriend had er zijn geloof door verloren. Ik herinner me dat ik toen dacht dat er dan wel iets grondig mis moest zijn als meer kennis over de schepping zou leiden tot ongelof. In die gedachte ben ik in de loop van de jaren gesterkt.

Toch zat er ook wijsheid in die woorden; er zijn veel valkuilen in het nadenken over schepping en evolutie. Als je opgegroeid bent met het dogma dat je *moet* kiezen tussen schepping en (macro)evolutie, dan ontbreekt er een gezond geloofskader van waaruit je je veilig met wetenschap kunt bezighouden. Want het geloof vaart dan alleen maar wel bij één bepaalde interpretatie van de natuur en misschien klopt die interpretatie niet. Voor je het weet wordt het een keuze tussen geloof en tastbare werkelijkheid. De realiteit van evolutie als proces dat aanwijsbaar is in zowel heden als verleden, veroorzaakte een korte maar wel diepe crisis in mijn geloof tijdens mijn studie jaren. God heeft

mijn geloof toen bewaard, niet zozeer doordat ik toen het conflict tussen schepping en evolutie tot oplossing wist te brengen, maar omdat ik mijn hart gaf aan Hem, *ondanks* het feit dat ik het niet begreep en existentiële twijfels had. In de jaren daarna heb ik het onderwerp gemeend, en in de praktijk mij - als het ging om dit specifieke punt - als agnost opgesteld.

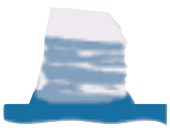
op een manier waar Darwin niet van heeft kunnen dromen

Evolutie als proces in het heden en het verleden als grondslag voor biologische diversiteit is zeer overtuigend. Er is een veelheid aan gegevens en bewijzen die elkaar aanvullen en grotendeels bevestigen - vanuit de astronomie, geologie, paleontologie en - meer recent ook in mijn eigen vakgebied - de genomische analyse (de analyse van de DNA code in mens en dier). Met name die laatste ontwikkeling dwong mij me met het onderwerp bezig te houden. De nieuwe gegevens pleiten veelvuldig voor en niet tegen evolutie, en dat op een manier waar Darwin niet van heeft kunnen dromen.

Iemand heeft het eens vergeleken met een tapijt: zelfs als je er een paar draden uittrekt behoudt het tapijt nog steeds zijn samenhang. De aanwijzingen voor evolutie zijn divers, veelvuldig, en zeer overtuigend.

Omwenteling

Als omwenteling in de manier van denken kan dit overweldigend zijn. Het gevoel dat alles op losse schroeven wordt gezet. Het klinkt als vloeken in de kerk, en volgens sommigen is dat het ook. Wat moet je hiermee als gemeente? Misschien is het goed eerst een aantal lagen in deze kwestie te onderscheiden.

Allereerst is er de vraag of je overtuigd bent door de aanwijzingen voor evolutie. Het kan niet van iedereen verwacht worden zich inhoudelijk in de evolutie te verdiepen. Tenslotte hoeft ook niet iedere christen de relativiteitstheorie te kunnen reproduceren. Veel van de achterliggende wetenschap is voor outsiders ontoegankelijk of onbegrijpelijk. En datgene wat intuïtief wel toegankelijk is (bijvoorbeeld de fossielen) omvat maar een schakel in het geheel van bewijzen. Maar ook degenen die zich er wel in verdiepen kunnen diepe reserves houden ten aanzien van evolutie, zelfs al valt er inhoudelijk niet zoveel tegen in te brengen. Misschien dat de discussie hierover eens zal verstillen, maar op korte termijn ligt dat niet in de lijn der verwachting.

De tweede laag in de gedachtevorming is de exegese van het begin van Genesis. Als de Bijbel bijvoorbeeld spreekt over zes dagen, wat betekent het dan? Het is opmerkelijk dat de discussie onder bijbelgetrouwe theologen over de precieze betekenis en duiding dateren van ver voor Darwin. Er zijn verschillende interpretaties, naast de letterlijke betekenis (kalenderdagen), de dagen als tijdsperioden, de raamwerkhypothese (de schepping geordend in 2x3 dagen), etc. Dit zijn relevante kwesties en het is van groot belang deze met integriteit onder ogen te zien. Maar ook hier is het blijkbaar zo dat bijbelgetrouwe christenen toch verschillende accenten kunnen leggen of verschillende interpretaties voorstaan.

In beide lagen van gedachtevorming overheersen de verschillen tussen mensen. De beide lagen bieden puzzelstukjes aan en we zijn het er niet altijd over eens hoe die puzzel in elkaar steekt. *Dat* die puzzel naar eer en geweten wordt gemaakt, is op zichzelf van groot belang, al is het goed te bedenken dat we misschien niet alle stukjes in ons bezit hebben, en dat het daarom een lastige puzzel is. Maar er is nog een derde laag in deze kwestie. Stel: we weten alles in elkaar te passen, of misschien houden we nog een paar stukjes over, wat *doen* we er dan vervolgens mee? Welke keuzes kunnen we maken in ons spreken en belijden om er constructief iets mee te kunnen? Hierbij zijn twee vragen van groot belang:

1. Wat is het belang van de kwestie evolutie-schepping?
2. Hoe kan de kwestie - met alle verschil van inzicht dat er is - ons helpen Gods naam te belijden en Hem te eren?

Duivels dilemma

Het belang van het debat over schepping en evolutie voor onze missionaire taak moet niet onderschat worden. In gesprek met collega-wetenschappers is het vrijwel altijd één van de eerste dingen die naar voren gebracht worden, en ook onder een diverser publiek qua oplei-

ding en achtergrond wordt het onderwerp regelmatig genoemd als tegenwerping tegen het geloof. Als dat gebeurt, dan is het beslissend voor de verdere loop van het gesprek wat je doet met het volgende dilemma: Geloof je Gods Woord of ga je af op de wetenschap? Kies je één van beide, of allebei? Ik denk dat dit een vals dilemma is dat de zaak van Gods Koninkrijk grote schade toebrengt. Want stel dat je moet kiezen, je kiest als orthodox christen wellicht voor Gods Woord, maar *misschien* word je wel aan het twijfelen gebracht. Niet-christenen kiezen uiteraard *no-nonsense* voor de wetenschap, voor wat je kunt zien en onderzoeken. Het is een duivels dilemma want impliciet ligt er de veronderstelling aan ten grondslag dat de natuur een andere werkelijkheid laat zien dan de Bijbel. Maar dan wordt het een hachelijke zaak meer te weten over de schepping. Stel je voor dat je gaat geloven dat wat je ziet ook echt zo is, je zou je geloof erdoor verliezen. Daarom heeft het verstrekkende consequenties als wij als christenen in dit dilemma meegaan. Het ondergraaft de missionaire taak van de kerk. Als christenen zich in onmogelijke bochten moeten wringen als het gaat om de zichtbare werkelijkheid die wetenschappelijk te onderzoeken is, waarom zou je ze dan geloven als het gaat om zaken die je *niet* kunt zien: wonderen, opstanding van doden en eeuwig heil door geloof in Jezus Christus?

dan wordt het een hachelijke zaak meer te weten over de schepping

Het is mogelijk een ander antwoord op het dilemma te geven: Geen keuze tussen *of* Bijbel *of* wetenschap. Je kunt simpelweg aangeven dat je gelooft dat God alles geschapen heeft. Je kunt erkennen dat de wetenschappelijke bestudering van de schepping veel nieuwe inzichten heeft opgeleverd die hun toepassing vinden in bijvoorbeeld techniek en geneeskunde. Sommige van die inzichten werpen vragen op waarop je het antwoord niet weet. *En dat is OK*. Ik tref ongelovige collega's aan die geestelijk zoekend zijn juist omdat ze helemaal *niet* veronderstellen dat ze alles al begrijpen. Intellectuele integriteit is dan dat je de grenzen van je eigen kennen en begrijpen erkent. Dat schept ruimte om te praten over Jezus Christus in plaats van te verzanden in een loopgravenoorlog over evolutie. In feite maakt het dan nog niet eens zo veel uit wat je mening over evolutie is, zolang je je er maar niet op een goedkope manier van afmaakt. Heel de werkelijkheid is Gods schepping. Dan maakt het niet uit of een fenomeen wetenschappelijk te verklaren is of niet. Gods grootheid kun je zien als je door een microscoop kijkt of als je schuilt voor een angstaanjagende onweersbui. Integriteit in het erkennen van onze eigen

beperkingen geeft ruimte voor verwondering. En verwondering is misschien wel het begin van het begrijpen van Gods schepping. En die verwondering kan zo maar verdwijnen ergens in de hitte van het debat. Verwondering is de sleutel voor het zien van Gods grootheid. Maar die verwondering moet wel ingevuld worden, anders blijft het leeg, zonder vrucht, als een lofprijzing zonder adres. Wat zou voor ons als een paal boven water moeten staan? Hoe kunnen we ons geloof in God de Schepper verwoorden zonder vast te lopen als je je verdiept in de schepping?

Ik geloof

Ik geloof in God, dat Hij een persoon is, dat Hij er altijd al was en er ook altijd zal zijn. Hij heeft al het zichtbare en onzichtbare *uit niets* gemaakt. Alles vindt zijn oorsprong in Hem. Schepper en scheepsel mag je niet met elkaar verwarren, noch een scheepsel vereren boven de Schepper. Hij zelf is goed en volmaakt en zo heeft Hij alles ook gemaakt.

Deze God heeft zich aan ons bekend gemaakt door de schepping en door middel van de bijzondere openbaring: Gods Woord, de Bijbel. Omdat de schepping en de bijzondere openbaring beide het werk van Gods hand zijn, is het onmogelijk dat Hij zich zou tegenspreken in één van beide; God is volkomen betrouwbaar, liegen kan Hij niet. Het boek van de natuur en het boek van Gods openbaring zijn volkomen betrouwbaar. Ons menselijke kennen en begrijpen daarentegen is onvolledig. De hele schepping, ja zelfs ons denken is onderworpen aan de vloek van de zondeval. Daarom erken ik van harte dat Gods wijsheid hoger is dan mijn wijsheid, en dat de Schepper mij geen verantwoording schuldig is wanneer mijn kennen en begrijpen tekort schieten. Wanneer we stuiten op schijnbare tegenstrijdigheden tussen onze natuurwetenschappelijke inzichten en ons begrijpen van de Schriften, dan moeten we eerst onderzoeken of er in één van beide fouten van vooringenomenheid of interpretatie aanwijsbaar zijn. Wanneer onvolkomenheden in verstaan van Bijbel of wetenschap (nog) niet te ontdekken zijn, mogen we noch de Bijbel noch het getuigenis van de geschapen werkelijkheid nietig verklaren omdat beide de openbaring zijn van dezelfde Auteur. Wel kan het zijn dat het boek van de natuur aanleiding geeft om het boek van de openbaring nauwkeuriger te onderzoeken, net zoals kennis van Gods Woord de kennis van de natuur in een nieuw licht plaatst. Maar dit mag er niet toe leiden reële vragen weg te verklaren; dit zou geweld doen aan de eerlijkheid en integriteit die nodig zijn om de beide werken van de ene Auteur op waarde te schatten.

Van Gods grootheid en almacht geloof ik dat alles wat Hij gebiedt gebeurt, op zijn manier, overeenkomstig zijn wil en op zijn moment. Zowel het boek van de schepping als het boek

van de bijzondere openbaring laten zien dat God alles ordelijk en in een door hem bepaalde volgorde geschapen heeft. De natuurwetten zijn door Hem geschapen en worden door Hem gebruikt om zijn wereld in stand te houden. Dit betekent niet dat Hij niet actief bestuurt en evenmin dat Hij zelf onderworpen is aan de wetten die Hij geschapen heeft. Dat de schepping van de wereld orde en volgorde vertoont, is niet vanwege het tekortschieten van Gods almacht, maar omdat Hij zelf een God van orde is. Hij heeft de wereld gemaakt overeenkomstig zijn ontwerp. Er is niets waarin zijn almacht tekortschiet; alleen zichzelf ontrouw zijn kan Hij niet. Tegelijkertijd maakt zijn almacht van Hem niet een tovenaars recept, want Gods werk is wonderbaarlijker dan wij ons kunnen voorstellen. Dit is iets dat zelfs een ongetraind oog kan zien en het is de reden waarom geen enkel ongelovige een geldig excuus heeft om God niet te vereren vanwege zijn eeuwige kracht en goddelijkheid (Rom. 1:20). Er zijn veel dingen waarin een mens God niet kan narekenen. Wie doorgrondt ten volle het waarom van menselijk lijden, of wie begrijpt Gods uitverkiezing van verloren mensen? Maar onder de zaken die voor de mens het meest ondoorgrondelijk zijn, neemt de schepping de eerste plaats in; Gods soevereiniteit als Schepper doet vragen over lijden en uitverkiezing verstommen (Job 38-42 en Rom. 9:20-21). Gods grootheid kan namelijk het best begrepen worden uit de schepping. Gods gedachten zijn nu eenmaal hoger dan menselijke gedachten en Gods wegen zijn hoger dan menselijke wegen.

verwondering is misschien wel het begin van het begrijpen van Gods schepping

Ik geloof dat tijd en toeval in Gods handen zijn. Toeval gaat niet buiten God om (Spr. 16:33). Het woord 'toeval' in het menselijk spraakgebruik duidt alleen maar op de onvoorspelbaarheid van de toekomst vanuit menselijk perspectief, zoals de woorden 'kans' en 'waarschijnlijkheid' uitdrukking geven aan menselijke verwachtingen over wat onzeker geacht wordt. Wanneer ongelovigen stellen dat de zichtbare werkelijkheid alleen maar het product is van tijd en toeval, stel ik daar God als Ontwerper en Maker tegenover. Dit staat los van alle beschouwingen over het tijdspad van Gods schepping en de natuurwetenschappelijke wetten die God in zijn soevereiniteit gekozen heeft te gebruiken.

Dit alles betekent dat ten diepste God-zelf de verklaring is van alles wat is. Dit gaat uit boven alle wetenschap, feit of theorie. Dit betekent

ook dat Genesis voldoende, historisch en betrouwbaar is als getuigenis van de oorsprong van de dingen. Daar waar de wetenschap aanwijzingen geeft voor een Grote Knal als begin van de ons bekende werkelijkheid, geloof ik dat dit niets anders geweest kan zijn dan het vuurwerk van Gods almacht waarvan Genesis 1 getuigt met de woorden: “In het begin schiep God”. Waar de natuur sterke aanwijzingen geeft dat het heelal en de aarde oud zijn, geloof ik dat God eeuwig is en dat ook een oude aarde onder zijn goddelijk bestuur staat. Daar waar de wetenschap aanleiding geeft te denken dat er in een ver en kleurrijk verleden talloze schepsels geleefd hebben die nu niet meer leven, en dat ook ons eigen DNA duidt op een turbulent genetisch verleden, geloof ik dat God in zijn goedheid zijn schepping in stand houdt en regeert, en dat God de mens op zijn tijd en zijn wijze een bijzondere plaats in de schepping heeft gegeven door hem zijn Geest te geven en een relatie met de mens aan te gaan. Ik geloof dat zelfs een ‘survival of the fittest’ door God gebruikt kan worden om in een door de zonde aan vloek en dood onderworpen schepping zijn schepping in stand te houden. Daarom is de natuurwetenschap, gewild of ongewild, getuige van Gods grootheid en

almacht, omdat de wetenschap, voor zover zij inzicht biedt in wat is en wat was, niet anders kan dan een glorieus verhaal vertellen van wat God gedaan heeft in de natuur.

Gebod

Hoe te bidden in het Darwinjaar? Het is mijn bede dat in alle discussie en reflectie over evolutie Gods kinderen één mogen zijn in hun belijden van God als Schepper. Dat niet achterdocht jegens elkaar, maar de verwondering over Gods werk en almacht centraal mogen staan. Hij is een machtig God, groot in zijn werken, en groot in zijn ontferming over nietige, vergankelijke, tot ondergang veroordeelde mensen. Ik bid dat er van ons een krachtig en betrouwbaar getuigenis mag uitgaan dat wezenlijk ingaat op de reële vragen van deze tijd. Dat geloof, integriteit en bescheidenheid ons spreken en denken sieren zodat elk excuus om niet te geloven wordt weggenomen. Het is mijn bede dat nog velen van degenen die de schepping nauwgezet bestuderen hun Maker mogen leren kennen. Hem zij alle eer.

Gert Jan C. Veenstra is Universitair docent van de afdeling Moleculaire Biologie aan de Universiteit te Nijmegen.

PERSBERICHTEN

zout... vernieuwd missionair magazine

Misschien kent u het blad *zout* (magazine over evangelisatie).

Zout is bedoeld om mensen te helpen zout te zijn, zoals Christus dat bedoeld heeft.

Dit jaar krijgen alle kerkleden van de Gereformeerde kerken (v) het vernieuwde magazine *zout* uitgedeeld. Driemaal.

De redactie van *zout* gaf het blad een nieuwe vormgeving, een verbrede en verdiepte inhoud en een verdubbelde hoeveelheid pagina's.

Daarnaast is er een nieuwe website waar u kunt reageren, artikelen kunt vinden en nog veel meer:

www.zoutmagazine.nl

Calvijn 500 JAAR deel 2

Op D.V. **woensdag 1 april 2009** om 10.45 uur via Nederland 2 maken wij kennis met Johannes Calvijn.

Op 10 juli 2009 zal het 500 jaar geleden zijn dat de reformator Johannes Calvijn geboren werd. Calvijn heeft een fundamentele bijdrage geleverd aan de Europese ontwikkelingen op het gebied van kerk en theologie, maar ook op de terreinen van cultuur, wetenschap en politiek. Wereldwijd wordt het blijvende belang van zijn denken erkend. Ook Calvijns betekenis voor de Nederlandse kerk en cultuur is onomstreden groot. In deze documentaire een indruk van de vitaliteit van het denken van Calvijn wereldwijd. Gesprekken met o.a. theologen en historici uit Zuid Afrika, Japan, Indonesië, Verenigde Staten en Nederland.

Kredietcrisis, vergrijzing en (christelijk-sociale) politiek

Het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie heeft in een recente publicatie haar visie op arbeidsparticipatie, vergrijzing, gezin en zorgarbeid geschetst.

In dit artikel wordt op deze publicatie ingegaan.

S. Kennedy-Doornbos ■

De kredietcrisis houdt de wereld in haar greep en wordt ook in Nederland steeds meer gevoeld. Bedrijven halen minder opdrachten binnen en kunnen voor investeringen en lopende projecten moeilijker financiering krijgen, hier en daar vallen ontslagen, de pensioenfondsen kampen met tekorten, de huizenprijzen dalen en Nederlanders houden de vinger op de knip. Onverantwoorde risico's in de financiële sector hebben niet alleen bedrijven benadeeld, maar ook huishoudens veel geld gekost en de staatsschuld doen oplopen. We staan daarom voor grote uitdagingen en worden gedwongen tot zelfreflectie. Laten we die kans ook aangrijpen om een pas op de plaats te maken en onze manier van leven aan een onderzoek te onderwerpen.

Voordat de kredietcrisis zich openbaarde, leek er maar één groot probleem te zijn: de vergrijzing. Er komen steeds meer gepensioneerden waardoor de AOW-kosten, de zorgkosten en de openstaande vacatures toenemen. Maar omdat de omvang van de beroepsgeschikte bevolking afneemt, kunnen de benodigde premies niet worden opgebracht en zal er snel een tekort aan werknemers ontstaan. Iedereen werd opgeroepen om meer betaalde arbeid te verrichten. Werklozen, bijstandsgerechtigden en gedeeltelijk arbeidsgeschikten worden zo snel mogelijk toe geleid naar betaalde arbeid, vrouwen moeten meer uren werken, vaders hoeven niet langer uren in te leveren om meer te zorgen, pensioenregelingen worden beperkt en ouderen worden gestimuleerd om door blijven werken.

Heeft de kredietcrisis hieraan een einde gemaakt? Zeker niet. De vergrijzing gaat gewoon door. De betaalbaarheid van de AOW en de zorg blijft ondanks en deels juist door de kredietcrisis een nijpend probleem. Want de staatsschuld neemt weer toe en de belasting- en

premieopbrengsten nemen in veel sectoren af door winstdaling en stijging van de werkloosheid. Toch geeft deze kredietcrisis ons een kans om de huidige situatie te overdenken. Willen we een leven leiden van gejaagdheid en hard werken? Volbloed calvinisten zullen waarschijnlijk altijd het gevoel hebben dat ze niet hard genoeg werken en kunnen alleen op zondag van hun rust genieten. Maar niemand zal juichen als iedereen wordt opgezweept tot het vermeerderen van de betaalde arbeid. Want de zorg voor kinderen, ouderen en hulpbehoevenden en het vrijwilligerswerk mag niet in de knel komen. Er is meer in het leven dan je werk. En deze tijd geeft ons de gelegenheid om hierbij stil te staan: welk belang hechten we aan zorgtaken en onbetaalde arbeid?

Onbetaalde arbeid

Begin februari werden in Engeland de resultaten gepubliceerd van een drie jaar durend onderzoek onder 8000 kinderen in het rapport *The Good Childhood Inquiry*, waaruit onder meer bleek dat het voorrang geven van eigen carrière boven opvoeding de grootste bedreiging vormt voor Britse kinderen. Kinderen hebben dus hun ouders thuis nodig. Professionele hulpverleners en thuiszorginstellingen hebben mantelzorgers nodig om in hun afwezigheid zorgtaken over te nemen. Scholen en sportverenigingen weten hoe belangrijk vrijwilligers zijn voor het functioneren van hun organisatie. Wat zal er misgaan als wij deze onbetaalde arbeid veronachtzamen?

Maar desondanks hebben voorgaande kabinetten de afgelopen jaren weinig blijkt gegeven van waardering voor onbetaalde arbeid. De mate waarin de kinderbijslag een compensatie biedt in de kosten van kinderen is in de jaren negentig behoorlijk verminderd. De combinatiekorting en de tegemoetkoming in de kosten van de

kinderopvang gaan alleen naar ouders die een betaalde baan hebben (terwijl kostwinnersgezinnen een heel salaris hebben ingeleverd om voor hun kinderen te kunnen zorgen) en de overdraagbaarheid van de heffingskorting wordt op termijn ook afgeschaft. Allemaal maatregelen om onbetaalde arbeid te ontmoedigen en betaalde arbeid te stimuleren - en dus de keuzevrijheid voor ouders om arbeid en zorg naar eigen wens te combineren beperken.

deze tijd geeft ons de gelegenheid om hierbij stil te staan

Gelukkig behouden onder dit kabinet jonge gezinnen de overdraagbaarheid van de heffingskorting. En dat willen we zo houden. Deze korting wordt wel smalend de 'aanrecht-subsidie' genoemd, maar het is niets anders dan de erkenning dat van één salaris twee volwassenen moeten rondkomen. Het is de erkenning dat inkomen soms gebruikt wordt om met elkaar te delen en voor elkaar te zorgen.

We kunnen onze ogen niet sluiten voor de realiteit. Er zijn en blijven grote arbeidstekorten in sectoren als zorg en onderwijs. Er moeten maatregelen genomen worden om de AOW-kosten en de zorgkosten betaalbaar te houden. En dus is verhoging van de arbeidsparticipatie en -productiviteit noodzakelijk om de vergrijzing het hoofd te kunnen bieden. Laten we echter niet net doen alsof dat geen invloed zal hebben op het aantal uren dat mensen kunnen besteden aan onbetaalde zorgarbeid en vrijwilligerswerk.

Prioriteit bij kind

Kinderen hebben rust, liefde, tijd en aandacht nodig om op te groeien tot verantwoordelijke en gelukkige volwassenen die bereid zijn zich in te zetten voor de maatschappij. En ouders moeten de ruimte behouden om zelf te besluiten hoe zij de stabiele, rustige, veilige en gezellige thuisomgeving willen creëren die zij verlangen voor hun kinderen. Als ouders de keuze hebben, blijkt het anderhalfverdienersmodel populair te zijn, waarbij vrouwen er vaak voor kiezen om minder te werken dan mannen. Of zoals ook wel wordt gezegd: vrouwen werken als de zorg het toestaat en mannen zorgen als het werk het toestaat. Laten we die verschillen tussen mannen en vrouwen niet ontkennen door utopische emancipatiedoelstellingen na te streven. Internationaal onderzoek wijst uit dat de meeste moeders er niet gelukkig van worden als hun arbeidsuren sterk vermeerderen. Maar laten we ook niet vreemd doen over mannen die hun vaderrol serieus nemen en van wie de vrouw meer werken wil.

Dat wil niet zeggen dat vrouwen voor mannen onderdoen op de arbeidsvloer. Vrouwen kunnen net zo goed presteren als mannen en zij hebben van God ook talenten gekregen die zij buitenshuis mogen inzetten. Bovendien zijn er grote tekorten in de zorg en het onderwijs, beroepsgroepen waar over het algemeen veel vrouwen werkzaam zijn. Het is dus van belang om vrouwen weer te stimuleren om meer betaalde arbeid te verrichten zodra hun zorgtaken verminderen of deels overgedragen kunnen worden. Als er meer aandacht komt voor flexibele werktijden, verlofregelingen en goede voorzieningen voor formele en informele kinderopvang, kan zowel de keuzevrijheid en de aandacht voor kinderen worden gegarandeerd als de arbeidsparticipatie binnen gezinnen wordt verhoogd. Maar we hoeven onze ogen niet te sluiten voor het feit dat ouders (vaak vrouwen) hun kinderen meer prioriteit geven dan hun werk en dat er een grens zit aan het aantal uren dat ouders - die het belang van hun kinderen voor ogen houden - willen werken.

Ouderen

Maar ten aanzien van de arbeidsparticipatie van jonge gezinnen is de laatste jaren al een grote inhaalslag gemaakt. Nu mogen we ouderen vragen een tandje bij te zetten om een gezonde begroting te kunnen presenteren, om de voorzieningen op peil te houden en de arbeidsmarktkrapte (in bijvoorbeeld de zorg en het onderwijs) niet te hoog te laten oplopen. Er zijn nogal wat grootouders die vele uren besteden aan het oppassen op hun kleinkinderen, zodat hun kinderen beiden kunnen werken. Zij stellen zich beschikbaar als de kinderen ziek zijn of onverwacht vrij hebben van school. Dat is zeer waardevolle arbeid die bijdraagt aan de verhoging van de arbeidsparticipatie. Daarnaast zorgen veel ouderen als mantelzorger of buurtbewoner voor zieken of hulpbehoevenden, waardoor de hulpvraag bij officiële instanties afneemt. Ook deze bijdrage draagt bij aan het betaalbaar houden van de zorgkosten. Maar als we alleen kijken naar de betaalde arbeid, zien we dat de arbeidsparticipatie van ouderen veel lager ligt dan die van jongeren. Veel ouderen zijn met vervroegd pensioen gestuurd of hebben de kans aangegrepen om met de VUT te gaan (dit werd tot voor kort door de overheid gestimuleerd). En als de kinderen schoolgaand worden of het huis uitgaan, stijgt de arbeidsparticipatie van vrouwen vrijwel niet. En daarnaast is de werkloosheid onder ouderen hoog.

Om de arbeidsproductiviteit te stimuleren, moeten we al jong beginnen met goede scholing. En deze scholing houdt nooit op. Ook werkgevers zullen meer moeten investeren in het op peil houden van de kwalificaties van hun werknemers. Want bedrijven die investeren in ouderen, bevorderen de productiviteit, investeren in een loyale groep werknemers, en reduce-

ren de kans op uittreding. Om werknemers te stimuleren door te blijven werken, moet het gemakkelijker worden om door vrijwillige demotie, parttime werken of deeltijdpensioen arbeidsuren en loon aan te passen aan de productiviteit en de wensen van de werknemer en de werkgever.

de werknemers zelf zullen vaker zelf kiezen voor langer doorwerken

Door deze maatregelen zullen ouderen langer werken, zullen de tekorten op de arbeidsmarkt minder groot zijn en worden er meer belastingen en premies afgedragen. Maar zal dit voldoende zijn om ook voor de toekomst een gezonde overheidsbegroting en goede voorzieningen te garanderen? Om de hoogte van de AOW-uitkeringen veilig te stellen, zal een steeds groter deel van de uitkeringen betaald moeten worden uit belastingopbrengsten (ver-

snelde fiscalisering). En als het stimuleren van de arbeidsparticipatie onvoldoende effect heeft, is het misschien noodzakelijk om de pensioengerechtigde leeftijd te koppelen aan de stijging van de gezonde levensverwachting, waarbij werknemers uit de zwaardere beroepen ontzien moeten worden. Ook de werknemers zelf zullen vaker zelf kiezen voor langer doorwerken, om de gewenste hoogte van hun pensioen-uitkeringen veilig te stellen.

De economische crisis en de vergrijzing zullen ons in de toekomst mogelijk tot een soberder levensstijl en langer werken dwingen. Maar als we ook ruimte scheppen voor de belangrijke zaken in ons leven: God, familie, vrienden en hobby's, hoeven we daar niet minder gelukkig van te worden.

Simone Kennedy-Doornbos is lid van het curatorium van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie en redacteur van Samen de schouders eronder. In deze publicatie wordt de christelijk-sociale visie op gezin en werk geschetst.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Prof. dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Liedboek 194

‘Dag zo bitter en zo goed’

lied van de week

Drie liederen van Inge Lievaart telt het Liedboek voor de Kerken. Alle drie staan ze op de gezangenlijst van de Geref. Kerken (v.). Lied 360, ‘Heer wij komen vol verlangen’ vanaf het eerste begin, 245 ‘Geest uit de hemel neergedaald’ sinds 2005 en de synode van Zwolle-Zuid 2008 gaf ook het derde lied vrij, 194 ‘Dag zo bitter en zo goed’.

A. de Heer ■

Inge Lievaart, geboren in 1917 op Texel, dicht vanaf haar jeugd maar debuteerde in 1944. Nog altijd verschijnt er werk van haar, zoals onlangs een bloemlezing met gedichten over de komst van Christus en zijn vrede-rijck *De toekomst is al gaande* (februari 2009). Lievaart is in de eerste plaats dichtster, maar zij schrijft ook liederen voor liturgisch gebruik. In het *Liedboek* zijn drie liederen van haar te vinden, in de reeks *Zingend Geloven* is zij iets vaker vertegenwoordigd.

Bitter

‘Dag zo bitter en zo goed’ is een lied voor Goede Vrijdag. ‘Eigenlijk doet dit lied voor deze dag niet anders dan deze naam verwonderd beamen en nazeggen hoe zinvol deze is’, aldus Lievaart in het *Compendium*. Het lied telt vier strofen. Elke strofe bestaat uit vier regels van ongelijke lengte, eigenlijk één zin verdeeld over vier regels. Het begin van elke strofe is gelijk: ‘Dag zo bitter en zo goed, dag waarop...’ Iedere strofe benoemt de gebeurtenissen van Goede Vrijdag op andere wijze: ‘...het schrift van onze zonden werd vernietigd, ons geschonden mens-zijn werd geboet’ (1), ‘...de schuld van onze handen werd gevorderd, en hun schande weggedaan voorgoed’ (2), ‘...de Heer doornageld boette voor ons dwalen, onze voeten waste met zijn bloed’ (3) en ‘...de Heer van God verlaten aan Hem vasthield, ons ten bate - zie het was zeer goed’. De slotregel refereert aan Genesis 1. Lievaart noemt als bijbelplaatsen verder ook Kol. 1:20 en 2:14. Daarnaast klinkt in dit lied het klassieke Avondmaalsformulier door. In het woord ‘bitter’ resoneren de woorden ‘de

bittere en smadelijke dood des kruises’ mee. In ‘het schrift van onze zonden’ (strofe 1) hoor je de zinsnede ‘...opdat Hij het handschrift onzer zonden daaraan zou hechten’.

Melodie

De melodie bij het lied is geschreven door Nellie Poortier (1920-1979)), zangeres, pianist en muziekdocent. Poortier werkte vaker met Inge Lievaart samen, met name in *Woord en Antwoord* (waarvoor zij, samen met Iskar Aribó, Sander van Marion en Jan Pasveer, de melodieën verzorgde).

Voor ‘Dag zo bitter en zo goed’ schreef Nellie Poortier een dorische melodie waarvan wat mij betreft de eerste regel de beste is. Het is een ingetogen melodie die, zoals de tekst één zin is, in één beweging doorloopt van de eerste tot de laatste noot. Halve en kwartnoten wisselen elkaar af. Voor de ritmische beweging geven de metrumstreepjes aanwijzingen, drie- en tweedeligheid komen naast elkaar voor. Let in dit verband op de valkuil, namelijk het aanpassen van deze afwisseling aan het eigen ritmebesef. Alleen de slotnoot is een halve met punt, voor het overige zijn alle halve noten ook écht halven en niet stiekem halven met punt. Voor het tempo geeft Poortier in het *Compendium* aan ‘andante’, ofwel ‘gaande’. Het is slim om ‘andante’ in dit geval niet té langzaam op te vatten, want dan is het gevaar van ‘zwemmen’ te groot.

Anje de Heer is musicus en publicist liturgie en kerkmuziek. Zij verzorgt voor de deputaatschappen Eredienst en Kerkmuziek het Steunpunt Liturgie.

Eenzaamheid

In *De Wekker* (Orgaan van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland) schrijft ds. C.C. den Hertog over wat wel het taboe van vandaag wordt genoemd: eenzaamheid.

T. Groenveld ■

Eenzaamheid neemt toe in onze samenleving. Dat komt niet alleen door de vergrijzing, want ook onder jongere mensen komt het veel voor.

Eén van de redenen is dat grotere verbanden inboeten aan betekenis: kerken, maar ook bv. politieke partijen en vakbonden hebben moeite hun leden vast te houden.

“De mens van vandaag hecht aan zijn individualiteit en legt zich niet graag vast. Daarmee is een stuk samenhang uit onze maatschappij weggeslagen en dat heeft gevolgen voor eenzaamheid.”

Wat zegt de Bijbel over eenzaamheid?

“De eerste keer dat we in de Bijbel horen zeggen dat iets in de ogen van de Here God niet goed is, is in Genesis 2:18 (...) En waar gaat het dan om? Om het alleen-zijn van Adam. *Het is niet goed dat de mens alleen zij.* En dan wordt Eva aan Adam gegeven als hulp tegenover.

Vervolgens zie je dat in Genesis 11 er verwijdering - en dat lijkt me een belangrijke stap op weg richting eenzaamheid - tussen de mensen ontstaat na de torenbouw in Babel. Ik houd daaruit vast dat er een verband is tussen de verwijdering tussen mensen en de breuk met de HERE God, die in Genesis 3 al beschreven wordt en in Genesis 11 opnieuw wordt onderstreept. In de evangeliën zien we steeds weer dat de Here Jezus mensen in een gemeenschap (terug) plaatst.”

Als voorbeelden noemt hij de bloedvloeiende vrouw die genezen wordt en melaatsen. Mensen die bevrijd worden uit hun isolement.

“Zo’n korte blik in de Schrift maakt één ding helder: eenzaamheid is niet iets van God. Integendeel: Hij plaatst mensen in een gemeenschap.”

Jezus heft ook eenzaamheid op door het zondige verleden bloot te leggen en een nieuwe toekomst te openen: de Samaritaanse vrouw in Johannes 4, en Petrus na zijn verloochening.

Ook is het veelzeggend dat Jezus vanaf het kruis Maria en Johannes aan elkaar verbindt:

“Vanaf het kruis verbindt Hij mensen en dat betekent dat de eenheid altijd te maken heeft met het werk dat de Here Jezus is komen doen. De gemeente ontstaat rond het kruis en moet dat niet vergeten.”

Opheffen van eenzaamheid hangt samen met wegnemen van schuld. Niet dat alle eenzaamheid direct gevolg is van zonde.

“Maar eenzaamheid is wel een gevolg van de gebrokenheid van de goede schepping. Dat betekent dat de boze er als de kippen bij zal zijn om eenzaamheid in stand te houden. Niet voor niets is zijn naam in het Grieks ‘diabolos’ en dat betekent ‘uiteenwerper’: wat één is, werpt hij uit-één. Hij zal mensen graag isoleren. Hoe? Door hen te doen geloven dat voor hen geen plaats is bij de HERE God, binnen de gemeente van Christus. Door hen stil te zetten bij hun verleden en hen voor te houden dat voor deze dingen geen vergeving is. Hij vertekent Gods vriendelijk aangezicht tot een streng en afwerend gezicht - zo is hij begonnen (Gen. 3!) en zo werkt hij nog altijd. Zo tracht hij te verhinderen dat een eenzaam mens vergeving en vrede vindt binnen de gemeente van Christus.”

Binnen de kerk moeten we daar rekening mee houden. Het is goed dat we spreken over geestelijke groei en Gods plan in ons leven. Maar durven we een gemeente van zondaren te zijn?

“Een plaats in deze wereld waar we ons niet mooier hoeven voor te doen dan we zijn, maar waar we het masker kunnen laten zakken, omdat het hier niet bedreigend is om te spreken over wie ik ben en wat ik heb gedaan (...) Is er binnen ons kerkelijk bedrijf ruimte voor de onvrome? Voor de zondaar? Hoe zal hij zich voelen als hij mensen om zich heen hoort spreken over de ene diepe ervaring na de andere? Hij zal bevestigd worden in wat hij al dacht: dat al deze mooie dingen voor hem niet zijn.”

Niet dat de (zondige) mens centraal mag komen te staan in de gemeente:

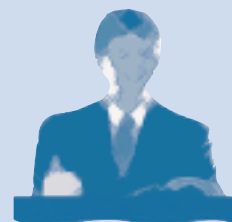
“Maar een echt gesprek, van hart tot hart dat afgesloten wordt met een gebed tot Hem die alles van ons weet - en toekomst voor ons heeft; wat kan dat een oplichting geven. Dat kan de weg naar de gemeenschap openen voor een eenzaam mens. Christus brengt geen vromen samen, maar zondaren.”

Over eenzaamheid is veel meer te zeggen dan het ene aspect dat Den Hertog noemt, beseft hij ook zelf.

“Maar ik hoop dat de conclusie geldt voor de breedte van de problematiek: dat de gemeente van Christus in deze wereld een plaats is waar we maskers kunnen laten zakken en samen stil worden rond het kruis van Hem die ons samenbrengt. Echt samenbrengt en de eenzaamheid opheft.”

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

Christus gaat naar de hof

gedicht

Matteus 26:30-37

Waak op, mijn ziel, mijn hart en stem
en zing de lieve lof van Hem:
Mijn geest gedenke keer op keer
het bittere lijden van mijn Heer.

Zoals Hij tot Zijn jongeren sprak,
toen Hij voor hen de broden brak:
"Gedenk bij 't breken van dit brood
mijn lijden en mijn bittere dood."

Uit Zijn geschonden vlees en bloed
straalt mij Gods liefde tegemoet.
Bij 't zien van Zijn bebloed gelaat
voel ik een afschuw van mijn kwaad.

Voordat Hij van het maal opstond,
was er een lofzang in Zijn mond.
Zo hef ook ik een loflied aan
om bij Zijn liefde stil te staan.

Waak op, waak op en zing van Hem
met hart en ziel, met heldere stem!
Geef van uw Heer getuigenis
met al wat binnenin u is!

Heer, vul mijn hart, opdat door mij
Uw lieve naam verheerlijkt zij.
Schenk mij Uw Geest, opdat mijn lied
Aan anderen troost en vreugde biedt.

Hij is van tafel opgestaan
en door de Zwarte Beek gegaan.
Zijn vrienden nam Hij met Zich mee
de weg op naar Gethsémané.

Hij is gegaan waar God Hem zond.
Ik dwaalde als een schaap in 't rond,
tot ik de Herder heb ontmoet -
Nu volg ik Christus op de voet.

Daar in de hof lijdt Hij alléén,
en van Zijn vrienden is er geen
die met Hem waakt: Immanuël
Vindt Zelf geen vriend, geen metgezel.

Ook Petrus slaapt, die onverflauwd
op zijn volmaakte trouw vertrouwt.
Zolang hij op zichzelf nog ziet,
behaalt hij de overwinning niet.

Behoed mijn hart voor overmoed.
De Satan wacht tot in de gloed
Eens mijn geloof bezwijken zal.
Laat mij niet vallen in zijn val.

Ik draag een kostbaar - gouden schat
in dit zo broze aarden vat,
opdat ik nooit mijn sterkte noem,
maar enkel in Uw kruisdood roem.

Waak op, mijn ziel, mijn hart en stem
en zing de lieve lof van Hem!
Mijn geest gedenke keer op keer
het bittere lijden van mijn Heer.

Couplet 7: Kedron betekent 'zwart'.
Couplet 12: 2 Korinthiërs.
Naar het IJslands van Hallgrímur Pétursson
(1614-1674)
Vertaling: Johan Klein
Uit: *In de schaduw van Uw kruis*, 2006.
zie: www.prozamusica.nl

Herplaatsing i.v.m. fout vorige editie